

ENRIC MOREU-REY, UN IL·LUSTRAT DEL NOSTRE TEMPS

Albert MANENT

Enric Moreu-Rey, fill de mataroní i de francesa, que va morir dimecres passat, va néixer a Barcelona el 1917 i es destaca entre altres investigadors, com Alexandre Cirici, Joan Maluquer de Motes o Francesc Gomà, dins la generació que en podríem dir de la Universitat Autònoma de la República. Un grup de poetes, d'Espriu i Roselló-Pòrcel a Teixidor, configuren la riquesa d'aquests nuclis generacionals, esgarriats per la guerra civil de 1936. Moreu hi va prendre part i, oficial de l'Escola de Guerra de Barcelona, va arribar fins a capità d'artilleria. Quan ja es trobava greument malalt, recordo que, bromejant, deia que potser l'haurien d'enterrar amb l'uniforme.

La figura de Moreu s'acosta molt a la d'un humanista. Era un personatge polifacètic, immersit en la cultura, que parlava el francès com un nadiu i havia ensenyat llengua espanyola des d'una tribuna universitària. Curiosament, la Universitat de Barcelona, el 1969, el va fer professor contractat i hom li va encarregar comeses variades: professor de filologia catalana i francesa, d'història medieval, d'onomàstica, etc. I ensenyava amb claredat, rigor i consciència. No li venia d'aquí de perdre hores no lectives, d'anar on fos a ajudar un deixeble, de donar una conferència (sobretot de toponímia, però també sobre qualsevol tema literari o històric) a pobles i viles. Moreu era un *il·lustrat*, però del nostre temps, que havia aplicat la informàtica a la lingüística i estimava un segle, mig perdut o devaluat a Catalunya: el XVIII. A més de la biografia de Francesc Salvà i Campillo, inèdita en bona part, Moreu va estudiar el fenomen de la Il·lustració a Catalunya i en va donar síntesis a la història de Catalunya de can Salvat, per exemple. Els seus punts de vista eren aguts, de vegades punyents, i fugien del tòpic usual i del xovinisme, tot i que ell era de conviccions nacionals catalanes irreductibles.

Els llibres o els centenars d'estudis erudits de Moreu eren sovint insòlits. Va fer conèixer Sartine, un misteriós barceloní a la Cort de Maria Antonieta, va descobrir un manuscrit sobre els *rebomboris del pa* a Barcelona l'any de la Revolució Francesa i va dedicar una obra als immigrants francesos -la majoria occitans- durant els segles XVII i XVIII. El seu volum de textos sobre la il·lustració a Catalunya va fer sensació. Els processats mil·l·lucistes van merèixer el seu interès, i la seva tesi doctoral, inèdita, fou dedicada a Sant Martí en la toponímia i la vida catalanes. I ens va sorprendre, una vegada més, amb un treball exhaustiu i farcit de notícies i suggeriments insòlits.

En els darrers quinze anys Moreu es va dedicar a fons a promoure la recollida i l'estudi de l'onomàstica i a enfortir el lligam entre els seus recol·lectors.

La Societat d'Onomàstica, de la qual ha estat ànima, secretari general i el *deus ex machina* del "butlletí interior", ja ha publicat des de 1980 més de quatre mil planes i ha servit per a aplegar-hi un col·lectiu de més de quatre-centes persones que treballen en la matèria. Ell mateix va publicar els reculls toponímics de l'Albiol, Caldes de Montbui i Passanant. Són fonamentals els seus llibres *Els nostres noms de lloc* (1982), en segona edició, *Renoms, motius, malnoms i noms de casa* (1981), etc.

Moreu era tot un caràcter. Incisiu i polemista, les seves intervencions en un congrés, desmitificadores però no iconoclastes, eren temudes. Les seves hipòtesis renovadores, insòlites, alçaven de vegades polseguera. El recordo sobretot a la Sala de Comalats, un llogarret de vuit o nou cases al terme de Passanant, dins la Segarra, que pertany a la Conca, enorgullit perquè havia trobat i restaurat una torre de defensa que, segons Duran i Sanpere, era medieval. "Voltaire i amic dels sants" va qualificar-lo el doctor Joan Veny. I era així. Cristià crític, coneixia a fons les arrels cristianes de la nostra cultura i ens feia reviure episodis de segles reculats com si fossin d'ara.

Els seus amics i deixebles el 1988 li van dedicar una miscel·lània en tres volums, que publicà l'Abadia de Montserrat. Moreu era un home de servei i així també ho va confirmar quan, des del consolat francès, els anys quaranta, ajudava els grups de resistència o promovia tesis, tesines o treballs d'investigació i sabia valorar la tasca dels autodidactes. Aplegà les seves *Poesies* (1984) en una bella edició limitada. No haver desenvolupat més la seva vena de creador literari era potser la recança més forta que tenia en el camp cultural.

La seva obra, el seu record, el seu estímul, la seva indefal·lença fins quan ja estava ben malalt seran per a nosaltres la millor herència.

(Avui, març 1992)

MOREU-REY, ENRIC

Agustí PONS

Per una majúscula, el professor Enric Moreu-Rey havia estat refusat per la meitat del país (per la meitat del país acadèmic); l'altra meitat l'havia aplaudit. Encara a l'entrevista publicada per Marta Nadal al *Serra d'Or* de l'octubre del 1988, diu Moreu-Rey, parlant de l'Hospitalet: "Jo ho escric amb *L* majúscula perquè sé el que és un nom propi; hi ha ignorants que ho fan amb *l* minúscula, perquè es pensen que aquesta *l* és un article, quan fa segles que no ho és".

En altres temps, el país s'esvalotava al voltant d'un *l*, sobretot, perquè la polèmica no podia exercir-se a la llum pública sinó en petits cenacles o en revistes d'erudits i aleshores tot es complicava extraordinàriament. En aquest sentit, no es pot dir que Enric Moreu-Rey hagués patit de marginació, però sí que les seves heterodòxies el

van dur a no ser gairebé benvist en determinats cercles: per exemple, es va jubilar i, malgrat el seu currículum, no va ser nomenat professor emèrit, cosa que, com se sap, permet als professors jubilats a l'absurda edat de 65 anys -és a dir, en plena maduresa intel·lectual- continuar donant classes. Ell ho feia de franc i sense títols.

Enric Moreu-Rey ha mort fa uns dies de càncer; un càncer que ell havia assumit amb una naturalitat que colpia qui no li coneixia els encontorns. Al cap i a la fi, era un personatge de l'erudició i, per tant, savi i onomàstic -vull dir, fundador i factòtum durant molts anys de la Societat Catalana d'Onomàstica-, però això no li havia impedit ser oficial d'artilleria durant la Guerra Civil, periodista -agregat de premsa del consolat francès-, actor i autor teatral, poeta, subveguer d'Andorra, arqueòleg, professor de francès i, segons declaració pròpia, un cent u per cent ecologista: "pateixo quan veig tallar un arbre i avortar un futur infant" declarava en l'esmentada entrevista. Aquesta pluralitat d'interessos -em deia un dels seus deixebles- li va comportar un cert distanciament per part dels cappers universitaris, que acostumen a malfiar-se dels professors excessivament curiosos. Una situació semblant a la del seu bon amic Jaume Vidal Alcover -amb qui comparteix un dels deliciosos *Diàlegs a Barcelona*-, que tampoc no va ser declarat emèrit quan es va jubilar de literatura catalana de Tarragona.

La mort d'Enric Moreu-Rey ha coincidit amb la celebració a Barcelona d'una de les reunions anuals de la Societat Catalana d'Onomàstica, ara presidida per un altre dels seus socis fundadors, Albert Manent. La sessió inaugural es va convertir en un homenatge a Enric Moreu-Rey, l'home que era capaç d'exaltar-se per una majúscula, o quan parlava de la Barcelona antiga, o de les seves arrels familiars més o menys franceses. S'exaltava i patia sota una aparent capa de causticitat. Era com un personatge del seu estimat segle XVIII -que tant va estudiar i conèixer- i per això, quan Marta Nadal li pregunta si el nostre segle és molt lluny d'aquell cosmopolitisme tan desitjat pels filòsofs idealistes del XVIII, Enric Moreu-Rey respon: "Lluny, molt lluny. Lluny fins i tot de l'idealisme... A mi em fa patir molt el segle XXI; jo ja tinc setanta-un anys i ja me'n vaig, però pateixo pels meus néts; què els espera?". En tot cas, els espera un món on les passions al voltant de la gramàtica seran, molt probablement, cada vegada més escasses.

(Avui, març 1992)

EL PROFESSOR MOREU

Ivan TUBAU

Em sembla que era l'aula 7. A la vella universitat, la de la plaça Universitat, encara hi havia aules com les de les pel·lícules antigues, amb grades de fusta noble i seients de respallier alt. Els coneixements que s'adquirien en àmbits d'aquesta mena, segments de petites places de toros culturals o circs romans de la ciència, semblaven

més sòlids, més inamovibles que els que subministrem a les universitats modernes de ciment gris i cadires de plàstic precari.

A les classes del professor Enric Moreu jo diria que això era una certesa més que una impressió. A les nou en punt arribava i es quedava allà baix, com un torero dispost a fer cara al que calgués amb resignació falsa i passió encoberta. Jo solia seure a la penúltima grada, al costat d'una *pija* integral amb la qual lligava una mica, molt aficionada a la psiquedèlia de porro i àcid -els anys setanta tot just començaven- i que besava com només una *pija* de Pedralbes sap fer-ho. El professor, abans de treure les fitxes de la butxaca i començar la lliçó, alçava la vista cap a nosaltres dos i ens dedicava un somriure on hi havia retret purità (ell sabia que allò era un adulteri) i picardia còmplice.

Filologia francesa era una llicenciatura transitada per monges, capellans, noies de Tres Torres ex-alumnes del Liceu Francès i fills de refugiats espanyols nascuts a França. Moreu s'enfrontava a tota aquella fauna -i a l'esplèndida anarquia del Pla Maluquer i al desgavell de la universitat *tardofranquista*- amb l'estoïcisme sorneguer de qui n'ha vistes de tots els colors. En unes aules on moltes classes es convertien en mítings marxistoides encobridors d'incompetències glorioses, les lliçons del professor Moreu resultaven un oasi de cultura sedimentada i autodidàctica, si se'm permet de fer servir dos adjectius que a hores d'ara semblen impertinents per un professor universitari.

Moreu volia semblar humil, però no era pas modest. Sabia que sabia, però també sabia que un grapat de presumptes savis, amb poder acadèmic i fama mundana, sabien molt poc. I no s'estava de dir-ho quan venia al cas. Els seus anatemes eren arbitraris i sovint injustos, però es fonamentaven en uns coneixements vastos i profunds que feia anar per on li convenia. Recordo que vaig fer-li un treball de curs molt subjectiu "contra" *Jacques le fataliste*, que ell va valorar amb respectuosa reticència tot i no compartir en absolut el meu criteri, segons el qual el *Mateo Falcone* de Mérimée valia més que tot Diderot. Ara ja no podré tornar a discutir amb ell sobre l'estil de Mérimée o de Riba -que li agradava molt- ni felicitar-lo per haver tornat a demostrar que la *i* entre els dos cognoms és un castellanisme. L'últim cop que el vaig veure em va parlar del seu càncer amb una serenitat *désabusée* que només he vist en una altra persona, el periodista Rafael Espinós.

Tothom reconeixia la seva autoritat en el terreny de l'onomàstica, però Moreu-Rey (havia posat una ratlleta entre els seus cognoms per protegir-los de la indesitjable *i*) no era un bàrbar especialista orteguà, sinó un petit savi universal, un *savant* quasi *sage*. A les seves classes -que feia sempre en francès, com ha de ser- hi vaig aprendre llengua i literatura francesa, però també -i potser sobretot- hi vaig aprendre a fer de professor, és a dir, a ser implacable i tolerant, llepafils i un pèl escèptic. Vaig descobrir-hi que és bo que un professor en tingui prou de ser professor i no vulgui ser mestre. I que si ho és, de mestre, més val que ho sigui si fa no fa com Moreu, com aquell qui diu sense adonar-se'n, pel fet de ser qui és, com diria Mérimée (i aquí Moreu m'acusaria de confondre Mérimée amb Montaigne perquè em convé).

(*Diari de Barcelona, març 1992*)